

(מ"ו א, מג). אף על פי שהיה שם בעל הפיית – והדבר מקטין את החשש מפני גנבה. אין דרך בני אדם להטמינן – שאין אדם בוש שיהיו ברשותו בפרהסייה (רש"י שבועות מ"ב). ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל פליו – כשיש עדים. אך אם היה רק עד אחד, מחרימים את הגנב או משביעים אותו כדי שיודה (ש"ת תלה).

יב, שבועת הפת – שבועה המוטלת על מי שכופר בכל טענת חברו, שתיקנוה חכמים שמא יירתע מלהישבע ויודה, שהנשבע אותה אינו חייב לאחוז ספר תורה בידו, בניגוד לשאר שבועות (שבועות י"ג; טוען ונטען א, ג). ולשון היסט משמעו 'להכביד עליו' (הערוך בשם גאון) או כדי להסיתו ולפתותו להודות (ר' תנחום).

שהיה שם בעל הפיית, וטען ואמר 'לקוחין הן בידו, ובעל הפיית אומר 'גנבים הן': אם היה בעל הפיית שאין דרכו למכר את פליו, ואותן פלים אין דרך בני אדם להטמינן, ואין דרך אותו המחזק להצניע פלים תחת כנפיו – הרי בעל הפיית נאמן, ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל פליו.

יב, ואם אין אדם זה מחזק בגנבה – אין בעל הפיית נאמן, אלא נשבע זה שהפלים בידו שבועת הפת שהפלים האלו לקוחין הן בידו, והולך.

פרק ששי

דבר שחזקתו גנוב

האיסור לקנות דבר שחזקתו גנוב

א, כל דבר שחזקתו שהוא גנוב – אסור לקח אותו. וכן אם רב אותו הדבר שהוא גנוב – אין לוקחין אותו. לפיכך אין לוקחין מן הרועים צמר או חלב או גדיים, אכל לוקחין מהן חלב וגבינה במדבר, אכל לא בישוב.

א, ומתן לקח מן הרועים ארבע צאן או ארבע גזות של צמר מעדר קטן, או חמש מעדר גדול, שאין חזקתו שהוא גנוב דבר רב. **ב** פללו שלדבר: כל שהרועה מוכרו: אם היה בעל הפיית מרגיש בו – מתן לקח אותו מן הרועה; ואם אין בעל הפיית מרגיש בו – אסור לקח אותו.

דברים שחזקתם גנובים ודברים שאין חזקתם גנובים

ג אין לוקחין משומרי פרות עצים או פרות, אלא בזמן שהן יושבין ומוכרין והפלים לפניהן והפלים לפניהן, שהרי הדבר גלוי ויש לו קול, ואין זה גנבה. ולוקחין מפתח הגנה, אכל לא מאחורי הגנה. וכלן שאמרו 'הטמן' – אסור לקח מהן. ומתן לקח מן הארסי, שהרי יש לו חלק בפרות ובעצים.

א, שחזקתו שהוא גנוב – יש חשד סביר שהחפץ הנמכר גנוב, כגון שנמכר בזול. לקח – לקנות. רב אותו הדבר שהוא גנוב – שידוע שרוב הסחורה מסוג זה הנמכרת בשוק גנובה (ס"ז ע, שנתב). לעתים היצע רב של סחורה מסוימת יש בו כדי להעיד שהיא גנובה, כגון אם המוכר הוא קטן או אישה, ולעתים היצע מועט מאוד יש בו כדי להעיד שהיא גנובה, כגון אם המוכר הוא רועה (ר' דאה להלן א-ד; מתנות עניים ז, יב). מן הרועים – הרועים צאן של אחרים, שיש חשד סביר שמה שמוצע למכירה נגנב מבעל הבית. במדבר – כשהבעלים מוותרים לרועה על החלב או מבקשים למכור אותו, מפני שהם חוששים שמא יתקלקל עד שיגיע ליישוב (ז). אכל לא בישוב – ששם הרועה צריך להביא אותו לבית הבעלים.

א, צאן – כבשים ועזים. גזות – צמר גזוז. שאין חזקתו שהוא גנוב דבר רב – מפני שירגישו הבעלים בחסרונו. **ב** מרגיש בו – חש בחסרונו, ולכן סביר שהדבר נעשה באישור הבעלים.

ג פלים – קנה למידת משקל (כלשון המקרא בישיעיהו מ"ב, ובמשלי טז, יא; וראה עוד להלן ח"א). ויש לו קול – פרסום, וידע בעל הסחורה על הדבר. מפתח הגנה – מקום הגלוי לעין כל. מאחורי הגנה – מקום המחשיד שמדובר בסחורה גנובה הנמכרת בהסתר. הטמן – הסתר את הסחורה, שהדבר מחשיד שהסחורה גנובה. ארסי – הארסי הוא מי שמקבל שדה לעבד אותה תמורת אחוז מסוים מן היבול, שליש או רבע וכדומה, לאחר ניכוי הרוצאות, שהוא נחשב כשותף עם בעל השרה (שלוחין ושותפין ח, ה; שכירות ט, ג). ומותר לקנות ממנו היבול בכל מקום.

ד אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים, אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת הבעלים, כגון נשים שמכרו כלי פשתן בגליל או עגלים בשרון. וכלן שאמרו 'הטמן' – אסור לקח מהן, מפני שהן בחזקת גנבה. ולוקחים ביצים ותרגליו בכל מקום מפל אדם, ואם אמר 'הטמן' – אסור.

אומן העושה מלאכת בעל הבית

ה לוקחין מן הבודדין זיתים במדה ושמן במדה, אבל לא זיתים מועטין ולא שמן מועט, שחזקתן גנבה הן. וכן כל פיוצא בהן.

ו מוכין שהכובס מוציא – הרי אלו שלו. ושהסורק מוציא – הרי אלו שלבעל הבית. הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו; יתר מכאן – שלבעל הבית. אם היה שחר על גבי לבן – נוטל את הכל והן שלו.

ז החיט ששיר מן החוט כדי משיכת מחט, ושיר מן הבגד מטלית שהיא שלש אצבעות על שלש אצבעות – חייב להחזירן לבעלים; פחות מכאן – שלו.

ח נסרת שהחרש מוציא במעצד – שלו; בפשיל – שלבעל הבית. ואם היה עושה אצל בעל הבית – אף הנסרת שלבעל הבית. וכל הדברים האלו וכיוצא בהן – הולכין בהן אחר מנהג המדינה.

ט כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינן שלו בהלכת מדינה, כגון מוכין שמכרין הסורק במקום שנהגו שיהיו לבעל הבית – אסור לקח ממנו, מפני שהן בחזקת גנבה; אבל לוקחין ממנו כר מלא מוכין. ואם מכר האמן דברים שהן שלו בהלכת מדינה – לוקחין ממנו; ואם אמר 'הטמן' – אסור.

חתיכת אריג (פה"מ שבת כד, ה). שלש אצבעות על שלש אצבעות – שפחות מזה אינו נקרא בגד (ראה למשל כלים כב, א). והאצבע היא רוחב אגודל, כ-2 ס"מ (ראה נספח מידות ומשקלות).

ח חרש – נגר. מעצד – מקצועה. כלי שמחליקים בו את פני הקרשים (פה"מ ב"ק י; ק' שם). פשיל – כלי שהנגר מגלף בו חתיכות גדולות מן העץ (שם). ואם היה עושה אצל בעל הבית – שהיה שכיר שלו (רש"י ב"ק קט, א). הולכין בהן אחר מנהג המדינה – הדינים שנאמרו לעיל אמורים בשאין כללים מקומיים מקובלים (השווה מכירה כו, ח).

ט אמן – בעל מקצוע. בהלכת מדינה – במנהג המדינה (הלכת=משפט. ראה אונקלוס לשמות כא, ט). מוכין שמכרין הסורק – פסולת מסריקת הצמר. לוקחין ממנו כר מלא מוכין – שאף אם יש חשד שנגנבו, הרי נקנו בשינוי (לעיל א, יב; בבלי ב"ק קט, ב).

ד כלי – בגדי. כלי פשתן בגליל או עגלים בשרון – שנהגו במקומות אלו שהנשים סוחרות בדברים הללו על דעת בעליהן. בשרון – חבל ארץ לאורך הים למן יפו ועד הר הכרמל. בכל מקום מפל אדם – שאין מכניסים עצמם לחשש גנבה מפני אלו" (המאירי ב"ק קח, ב), מפני ששויים מועט.

ה בודדין – העובדים בסחיטת שמן בבית הבר, שמגדלי זיתים מביאים אליהם את זיתיהם כדי להפיק מהם שמן עבורם. במדה – במידה גדולה, בדרך קבע ובפרהסיה (רש"י ב"ק קט, א).

ו מוכין – חתיכות צמר או בד או צמר גפן שממלאים בהם כרים וכסתות (פה"מ: שבת ד, א; שם, ה; ב"ק י; כלים כב, ט). שהכובס מוציא – מן הצמר בשעת כיבוסו. הרי אלו שלו – מפני שהבעלים מוותרים עליהם מראש, כיוון שהם עלולים להישטף במים והכובסים אינם נוהגים להציל אותם (י). סורק – מי שמסרק את הצמר. הרי אלו שלבעל הבית – מפני שהסורק יכול להציל אותם, ולכן הבעלים אינם מוותרים עליהם (י). נוטל שלשה חוטין – אם נשמטו מן הבגד. מפני שדרך האורגים לארוג שניים או שלושה חוטים בשולי הבגד כדי להגן עליו מפני שחיקתו בשעת הכביסה, ובעל הבית אינו מקפיד על אלו (מ"מ). חוט שחר על גבי בגד לבן – מפני שמכער אותו.

ז שיר – הותיר. כדי משיכת מחט באורך המאפשר להשחיל את המחט ולתפור תפירה אחת, שהוא כפליים מאורך המחט (פה"מ ב"ק י). מטלית –

③

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

איסור הטעיה במשקלות ובמידות

האיסור לזייף במשקל או במידה

א הַשׁוֹקֵל לְחַבְרוֹ בְּמִשְׁקָלוֹת חֲסֵרוֹת מִן הַמִּשְׁקָל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי אֹתָהּ הַמְדִינָה, או הַמּוֹדֵד בְּמִדָּה חֲסֵרָה מִן הַמְדָּה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלֶיהָ – הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט, בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשׁוֹרָה" (ויקרא יט, לה).

ב אִף עַל פִּי שֶׁהַמּוֹדֵד או הַשׁוֹקֵל חֲסֵר, גּוֹנֵב – אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל, אֲלֵא מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְדָּה או הַמִּשְׁקָל. וְאֵין לוֹקִין עַל לֹאֵו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיֵּב בְּתִשְׁלוּמֵינָו.

האיסור לקיים מידות ומשקלות מזויפים

ג כָּל מִי שֶׁמְשַׁהֶה בְּבִיתוֹ או בְּחִנּוּתוֹ מִדָּה חֲסֵרָה או מִשְׁקָל חֲסֵר – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסְךָ" (דברים כה, ג). וְאִפְלוּ לַעֲשׂוֹת הַמְדָּה עִבֵּיט שְׁלִמִימֵי רְגָלִים אֲסוּר, שְׂאֵף עַל פִּי שְׂאֵין זֶה לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר בָּהּ, שְׂמָא יָבֹא מִי שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהִיא חֲסֵרָה, וְיִמְדַד בָּהּ. וְאֵין לוֹקִין עַל לֹאֵו זֶה, שֶׁהָרִי אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה.

ד הֵיוּ הַמְדוֹת וְהַמִּשְׁקָלוֹת שֶׁלְּבַגֵּי הָעִיר חֲתוּמוֹת בְּחוֹתֵם יְדוּעַ, וְזוֹ הַמְדָּה או הַמִּשְׁקָל הַחֲסֵרִים בְּלֹא חוֹתֵם – הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹתָן לְשָׂאֵר תְּשֻׁמֵי שֵׁי הַבֵּית.

מטבע כמשקל מזויף

ה כִּיּוֹצֵא בְּזָה, סֹלַע שֶׁנִּפְגְּמָה מִן הַצַּד – לֹא יַעֲשֶׂנָה מִשְׁקָל בֵּין מִשְׁקָלוֹתָיו, וְלֹא יִזְרְקֶנָה בֵּין גְּרוּטוֹתָיו, וְלֹא יִקְבְּנָה וְיִתְלַנֶּה בְּצוּאָר בְּנוֹ, שְׂמָא יָבֹא אַחַר וְיַעֲשֶׂנָה מִשְׁקָל; אֲלֵא או יִשְׁחַק, או יַחְתֹּךְ, או יִקֵּץ, או יִשְׁלִיךְ לְיָם הַמַּלְחָה.

ו חֲסֵרָה, וְעַמְדָּה עַל מַחְצָה – יִקָּים. עַמְדָּה עַל פְּחוֹת מִמְּחְצָה – יִקֵּץ; עַל יִתֵּר מִמְּחְצָה – יִקֵּץ, עַד שֶׁיַּעֲמִידָנָה עַל מַחְצָה. וְאֵם לֹא חֲסֵרָה אֲלֵא פְּחוֹת מִשְׁתוֹת – יִקָּים לְשִׁאת וְלִתֵּת בָּהּ, אֲבָל

א בְּמִשְׁקָלוֹת חֲסֵרוֹת וְכו' – שֶׁהַמִּשְׁקָל הָאִמִּיתִי נִמוּךְ מִהַמִּשְׁקָל הַמְסוּמָן. מְדִינָה – עִיר, עוֹל – רִמָּאוֹת (פּה"מ ל"ח רעא). מְשׁוֹרָה – מִידַת הַלֵּחַ הַקְּטַנָּה בִּיּוֹתֵר, כ-9 גרם. וְאִף עַל מִידָה זוֹ יֵשׁ לְהַקְפִּיד (הלן ט; ז, ט).

ב גּוֹנֵב – נִחְשָׁב גּוֹנֵב, מִפְּנֵי שֶׁהִקְנוּהוּ אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְרַמֶּה אוֹתוֹ (ראה לעיל א, ג). אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל – מִשּׁוּם שְׂכָדֵי הַתְּחִיבִּים בְּתִשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, הוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה שֶׁל קִנְיִין או לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹת הַבַּעֲלִים, וְכֵן לֹא עֲשֶׂה כֵן (ראה לעיל ב, טז-יח; י).

ג מִדָּה חֲסֵרָה – או יִתֵּרָה שִׁיכּוֹל לְשַׁקּוֹל בָּהּ אֵת הַסְּחוּרָה שֶׁל חֲבֵרוֹ וְלִקְנוֹת בַּפְּחוֹת מִמָּה שֶׁצָּרִיךְ (בבלי ב"ב פט, ב). שְׁנֹאֲמַר – בַּעֲנִיין הָאִיסוּר הַלְּשׁוֹת מִידוֹת וּמִשְׁקָלוֹת שֶׁאֵינָם מְדוּיָקִים: "לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסְךָ אֲכָן וְאֲכָן [=מִשְׁקָלוֹת] גְּדוּלָּה וְקִטְנָה". עִבֵּיט שְׁלִמִימֵי רְגָלִים – כְּלֵי קִיבּוֹל לְשׁוֹת, הַנִּקְרָא בִּימִינוֹ סִיר לֵילָה. שְׂהָרִי אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה – וְכָל אִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה – אֵין לוֹקִים עֲלָיו (סנהדרין יח, ב).

ד חֲתוּמוֹת בְּחוֹתֵם יְדוּעַ – חוֹתֵמוֹת שֶׁל הַמַּפְקָחִים הַמְּאֻשְׂרִים שֶׁהַמִּידוֹת וְהַמִּשְׁקָלוֹת מְדוּיָקִים. הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוֹתָן – שֶׁהָרִי לֹא יִשְׁתַּמְשׂוּ בָּהֶם.

ה סֹלַע – מִטְּבַע כֶּסֶף שֶׁשוּוִיו אַרְבַּעַה דִּינָרִים, וְעֵרְכָן שֶׁל הַמִּטְּבַּעוֹת בִּימֵיהֶם נִקְבַּע לְפִי מִשְׁקָלָן. שְׁנֹפְגָמָה מִן הַצַּד – נִשְׁחָקָה מִצַּדָּה, וְקִשָּׁה לְהַעֲרִיךְ כַּמָּה חֲסֵר בָּהּ (י). גְּרוּטוֹתָיו – שֶׁאֵרִיוֹת בְּרוֹל חֲלוּדוֹת (פּה"מ כ"ג יא, א). יִקְבְּנָה – יִנְקֵב אוֹתָהּ. יִשְׁחַק – יִטְחֵן אוֹתָהּ וְיִפּוֹרֵר אוֹתָהּ. יַחְתֹּךְ – לְחַתֵּיכוֹת קִטְנוֹת. יִקֵּץ – יִקְצוֹץ אוֹתָהּ, יִסִּיר מִמֶּנָּה חֶלֶק הַנִּיכָר. יָם הַמַּלְחָה – "יָם הַגְּדוֹל" (עֲרֻכִים וְחֻרְמִים

ח, ט), הוּא הַיָּם הַתִּיכוֹן, הַנִּקְרָא כֵּן עַל שֶׁ שְׂמִימֵי מְלּוּחִים, וְכֵן הוּא שְׂמוֹ גַם בְּעִבְרִית, וּבְכָלֵּל כּוּ יָם מְלוּחַ, וְאֵינוֹ רִק יָמָה שֶׁל סוּדוֹם הַמְּכוּנָה בִּימֵינוֹ "יָם הַמֶּלַח".

ו וְעַמְדָּה עַל מַחְצָה – הָרִי הַכֶּסֶף שֶׁבּוֹ שׁוּוּה מַחְצִית מִמִּשְׁקָלוֹ הַמְּקוּרִי. יִקָּים – מִפְּנֵי שֶׁחֲסוּרָה נִיכָר. עַמְדָּה עַל פְּחוֹת מִמְּחְצָה יִקֵּץ – שְׂמָא יִתְנַנֵּה כְּמִטְּבַע שׁוּוִיָּה שְׁקָל, שֶׁהוּא מַחְצִית הַסֹּלַע, כְּשֶׁלְּמַעֲשֶׂה הִיא פְּחוֹת מִזֶּה (פּה"מ כ"ג יב, א). עַל יִתֵּר מִמְּחְצָה יִקֵּץ – כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמְשׂוּ בָּהּ עוֹד כְּסֹלַע. שְׁתוֹת – שִׁישִׁית. לְשִׁאת וְלִתֵּת בָּהּ – כְּבָכֵל חֲפֵץ שֶׁאִפְשָׁר לְסַחֲרוֹ בּוֹ כְּשֶׁהַפֶּרֶשׁ בֵּין שׁוּוִיו כְּשֶׁנִּמְכָּר לְעֵרְכּוֹ הָאִמִּיתִי קִטְן מִשְׁתוֹת (לְחִילּוֹל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אִפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׂ גַּם בְּמִטְּבַע שֶׁהַפֶּרֶשׁ בָּהּ

לא למשקל; שְׁקָל פְּחוֹת מִשְׁתּוֹת – מוֹחֵלִין בּוֹ רַב הָאָדָם
בְּמִשָּׁא וּבְמִתָּן.

ו סֵלַע שְׁנִפְגָּמָה בְּאֲמִצָּע – אָסוּר לְמַכּוֹר אוֹתָהּ לְהַרְגֵּ או
לְחָרֵם, מִפְּנֵי שְׁמֵרְמִין בָּהּ אֶת אַחֲרִים. אַבָּל נֹקְבָה וְתוֹלָה
אוֹתָהּ בְּצוּאָר הַקָּטָן.

יצירת מערכת כלי מדידה

ז₁ עוֹשֶׂה אָדָם מְדוּתָיו סָאָה, וְחֲצֵי סָאָה, וְרִבְעֵי סָאָה, וְקָב,
וְחֲצֵי קָב, וְרִבְעֵי הֶקֶב, וְחֲצֵי הֶרְבַּע, וְשִׁמְיָן הֶרְבַּע. אַבָּל לֹא
יַעֲשֶׂה קָבִים, שֶׁלֹּא תִתְחַלֵּף בְּרִבְעֵי הַסָּאָה, שֶׁהוּא קָב וּמְחַצָּה.

ז₂ וְכֵן בְּמִדּוֹת הַלֵּחַ – עוֹשֶׂה הֵינּוּ, וְחֲצֵי הֵינּוּ*, וְרִבְעֵי הֵינּוּ,
וְלֵג, וְחֲצֵי לֵג, וְרִבְעֵי לֵג, וְשִׁמְיָנִית, וְאֶחָד מִשְׁמוֹנָה בְּשִׁמְיָנִית.
וְלֹא אָסוּרוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁלִישִׁית הֵינּוּ וְרִבְעֵי הֵינּוּ אִף עַל פִּי
שְׁמֵתְחַלְּפִין זֶה בְּזֶה, הוֹאִיל וְהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ מִיְמֹת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ.

האיסור לרמות את הגוי במשקלות ובמידות

ח אֶחָד הַגּוֹיִשׁ וְנוֹתֵן עִם יִשְׂרָאֵל אוֹ עִם הַגּוֹי עוֹבֵד עֲבוּדָה
זָרָה, אִם מְדָד אוֹ שָׁקַל בְּחֶסֶר – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְחֹיֵב
לְהַחֲזִיר. וְכֵן אָסוּר לְהַטְעוֹת אֶת הַגּוֹיִים בְּחֶשְׁבוֹן, אֲלֵא
יִדְקֶדֶק עִמּוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וְחֹשֵׁב עִם קְנָהוּ" (ויקרא כה, ג), אִף עַל
פִּי שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדֶיךָ, קָל וְחֹמֵר לְגוֹי שְׂאִינוֹ כְּבוֹשׁ תַּחַת
יָדֶיךָ. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "כִּי תוֹעֲבַת יִי אֱלֹהֶיךָ כָּל עֲשֵׂה אֵלֶּה,
כֹּל עֲשֵׂה עוֹל" (דברים כה, טז), מִכָּל מְקוֹם.

האיסור להטעות במדידת קרקע

ט וְכֵן בְּמִדַּת הַקְּרָקַע: אִם הִטְעָה אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִשִּׁיחַת הַקְּרָקַע
– עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט
בְּמִדָּה" (ויקרא יט, לה). "בְּמִדָּה" – זוֹ מִדַּת הַקְּרָקַע. וְכֵן הוּא עֹנֵן
פְּסוּק זֶה: לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט מִדַּת קְרָקַע, וְלֹא בְּמִשְׁפָּט
הַמִּשְׁקָל וְלֹא בְּמִשְׁפָּט הַמִּדָּה, אֲפִלּוּ מִדָּה קְטַנָּה כְּמִשׁוֹרָה.

בני חבורה המקפידים זה על זה

י בְּנֵי חֲבוּרָה הַמְּקַפְּדִין זֶה עַל זֶה, שֶׁהִחֲלִיפוּ חֵלֶק בְּחֵלֶק,
מִשְׁנֵת הַמְּכָרוֹ לוֹ עַד שְׁנֵת הַיָּבֵל, וְהָיָה פְסָף מְמָכְרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שְׁכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ". כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדֶיךָ – תַּחַת שְׁלֹטוֹן
יִשְׂרָאֵל. תוֹעֲבַת יִי – דָּבָר מְרוּחָק מִלִּפְנֵי ה' (ת"א).

ט מִשִּׁיחַת – מִדִּידָה בְּמִשִּׁיחָה, שֶׁהוּא חָבַל הַמִּדִּידָה. בְּמִשְׁפָּט – כְּבוֹאֵכֶם לִשְׁפוֹט וּלְפַסּוֹק, "שֶׁהַמוֹדֵד נִקְרָא דִּיין" (סו"מ
ל"ב רע"א). אֲפִלּוּ מִדָּה קְטַנָּה כְּמִשׁוֹרָה – לְעֵיל א.

י הַמְּקַפְּדִין זֶה עַל זֶה – שֶׁאֵין מוֹחֲלִים עַל דָּבָר מוֹעֵט (רש"י ב"מ ע"א), שֶׁהִחֲלִיפוּ חֵלֶק בְּחֵלֶק – וְהוֹסִימוּ שֶׁאֵם

שווה לשתות. ראה מעשר שני ד, ט). לְמִשְׁקָל –
לְשִׁימוֹשׁ כְּמִידָה, שֶׁהַמְחִילָה עַל פְּחוֹת
מִשְׁתּוֹת הֵיא רַק בְּמִשָּׂא וּמִתָּן (י'). בְּשִׁטַּת
הַמְטַבְּעוֹת הַנְּהוּגָה בִּימֵינוּ, עָרַךְ הַמְטַבֵּעַ
הוּא סְמָלִי, וְאֵינוֹ תְלוּי בְּמִשְׁקָל הַכֶּסֶף,
וְנִמְצָא שֶׁאֵם נִקְצָץ מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ שׁוֹוֶה
כְּלוֹם (י').

ו שְׁנִפְגָּמָה בְּאֲמִצָּע – שִׁנְשַׁחְקָה בְּעוֹבֵי
הַמְטַבֵּעַ וְנַעֲשִׂית דָּקָה (י'), וְכֹל שֶׁכֵּן אִם
נִפְגַּמָה מִן הַצַּד, שְׁנִיתָן לְרִמּוֹת בַּה (מ"מ).
אָסוּר לְמַכּוֹר וְכו' – וְכֹל סֵלַע שִׁנְפַּגְמָה
בְּיִתְרַת מִשְׁתּוֹת, מוֹתֵר לְמַכּוֹר אוֹתָהּ כִּי
לְהַתִּיךְ אוֹתָהּ, אִךְ לֹא לְהַרְגֵּ אוֹ לְחָרֵם,
מִפְּנֵי שֶׁאֵין נֹאמְנִים בְּדָבָר וּמִרְמִים בַּה
אַחֲרִים (הַמַּאֲדִי ב"מ נב, א). הָרָג – רוֹצַח.
תָּרַם – שׁוֹרֵד דְּרִכִּים, לִיסְטִים (פ"ה מ'
נדרים ג, ג).

ז₁ סָאָה וְחֲצֵי סָאָה וְכו' – מִידוֹת נִפְחָ.
רֹאה נִסְפַח מִידוֹת וּמִשְׁקָלוֹת. רִבְעֵי, רִבְעֵי
– רִבְעֵי. שְׁמִינִית – שְׁמִינִית. שֶׁלֹּא תִתְחַלֵּף
בְּרִבְעֵי הַסָּאָה – מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בִּינֵיהֶן הַפְּרֵשׁ
מוֹעֵט (ב').

ז₂ מִדּוֹת הַלֵּחַ – מִידוֹת הַנּוֹזְלִים.
הֵינּוּ, חֲצֵי הֵינּוּ וְכו' – רֹאה נִסְפַח מִידוֹת
וּמִשְׁקָלוֹת. וְחֲצֵי הֵינּוּ* – בְּדַפּוֹס וּבכ"ק
נוֹסֵף: וְשְׁלִישִׁית הֵינּוּ. וּמִהַמְשֵׁךְ הַהִלְכָה
נִרְאָה שֶׁצְּרִיךְ לְהִיֵּת כֵּן. וְי' מִסְבִּיר אֵת
נוֹסַח כְּתָב הַיָּד וְאוֹמֵר שֶׁאֵין רֹאוּי לַעֲשׂוֹת
שְׁלִישִׁית הֵינּוּ לְכַתְּחִילָהּ. הוֹאִיל וְהָיוּ
בְּמִקְדָּשׁ מִיְמֹת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ – וּלְפִיכֵן
לֹא גִזְרוּ חֲכָמִים עַל מִידוֹת אֵלוֹ, מִפְּנֵי
שֶׁהִדְבָר יִהְיֶה תְמוּהָ בְּעֵינֵי הַרְבִּיבִים,
כִּיִּצַד אִסְרוּ חֲכָמִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִידוֹת
שֶׁהַשְׁתַּמְשׁוֹ בֵּהֶן בְּמִקְדָּשׁ (י').

ח לְהַטְעוֹת אֶת הַגּוֹיִים בְּחֶשְׁבוֹן – עַל
הַזְוָרָה מִלְרִמּוֹת אֵת הַגּוֹיִים, רֹאה דְּבָרָיו
הַיְפִים שֶׁל הַרְמַב"ם לְעֵיל א, א. יִדְקֶדֶק
– יִדְיִיק. שְׁנֹאֲמַר – לְעִנְיָן חִישׁוֹב עִרְכּוֹ
שֶׁל עֶבֶד עֲבָרִי: "וְחֹשֵׁב עִם קְנָהוּ [הַגּוֹיִן]
מִשְׁנֵת הַמְּכָרוֹ לוֹ עַד שְׁנֵת הַיָּבֵל, וְהָיָה פְסָף מְמָכְרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שְׁכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ". כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדֶיךָ – תַּחַת שְׁלֹטוֹן
יִשְׂרָאֵל. תוֹעֲבַת יִי – דָּבָר מְרוּחָק מִלִּפְנֵי ה' (ת"א).

ט מִשִּׁיחַת – מִדִּידָה בְּמִשִּׁיחָה, שֶׁהוּא חָבַל הַמִּדִּידָה. בְּמִשְׁפָּט – כְּבוֹאֵכֶם לִשְׁפוֹט וּלְפַסּוֹק, "שֶׁהַמוֹדֵד נִקְרָא דִּיין" (סו"מ
ל"ב רע"א). אֲפִלּוּ מִדָּה קְטַנָּה כְּמִשׁוֹרָה – לְעֵיל א.

י הַמְּקַפְּדִין זֶה עַל זֶה – שֶׁאֵין מוֹחֲלִים עַל דָּבָר מוֹעֵט (רש"י ב"מ ע"א), שֶׁהִחֲלִיפוּ חֵלֶק בְּחֵלֶק – וְהוֹסִימוּ שֶׁאֵם

ייקח זה חלק מסוים, ייקח חברו כנגדו מחר. משום מדה – בדברים שנמדדים בשטחם או בנפחם. ומשום מניין – בדברים שדרכם להימכר במניין, כגון ביצים (י). ומשום לווין ופוערעין ביום טוב – שאסור לומר לחברו 'הלויני' או לפרוע חוב לחברו ביום טוב, גורה שמה יכתוב, אך מותר להחליף זה עם זה מצרכים ביום טוב כל זמן שאינם מקפידים על זה זה (ראה שבת כג, יב-יג; יום טוב ד, יט-כא). למי שמקפיד – האיסור על אונאה במידה או משקל או מניין תקף בכל יום (י').

יא המסיג גבול רעהו – המשנה את הגבול שבינו לבין זולתו, עד שהוא יכול לטעון שקרקע שכנו היא שלו (סה"מ ל"ת רמז). מלוא אצבע – שהרי גם היא ראויה לזריעה (ראה להלן ח, א). פחזקה – בכוח ובגלוי נגד רעהו (לעיל א, ג; גולה ואבדה א, ג). "לא תסיג גבול רעהו אשר גבלו ראשנים" כשחילקו את הארץ (ראה ראב"ע), בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך לרשתה".

יב בינו לבין המקום – 'המקום' הוא כינוי להקבה, שהוא מקיים את העולם (רס"ג, ספר יצירה ב, ג). וראה מו"נ (ג, לה), שכך כונו המצוות או האזהרות שהן באות להביא את האדם לשלמות, משום שאינן ישירות בין אדם לחברו. וזה בינו לבין חברו – ואינו יכול לשוב בתשובה שלמה, מפני שגנב מאנשים רבים, ואינו יודע למי להחזיר את מה שגנב. היבט נוסף להבדלים בין המצוות: "אם קיים האדם המצוות המיוחדות לו בעצמו במה שבינו לבין בוראו – יש לו על זה שחר, יגמלוהו ה' על כך לעולם הבא... ואם קיים האדם המצוות התלויות בתקינות יחסי בני אדם זה עם זה – יש לו על זה שחר לעולם הבא על קיימו המצוה, ושיג תועלת בעולם הזה להתנהגותו התנהגות טובה עם בני אדם, לפי שאם הלך בדרך זו והלך זולתו בה – יהנה גם הוא מאותה תועלת" (פה"מ פאה א, א). שהיא גרמה לכל הצווין – ככתוב: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק ויהיה לכם, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לה), שעל תנאי זה הוציאנו ה' ממצרים, "ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם אני ה'" (שם לו).

או לזה ממנו מאכל והחזיר לו – עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לווין ופוערעין ביום טוב.

הסגת גבול

יא המסיג גבול רעהו, והכניס מתחום חברו בתוך תחום שלו אפלו מלוא אצבע: אם פחזקה עשה – הרי זה גזלן; ואם הסיג בסתר – הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול – הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו שלגנבה או שלגזלה, ובלאו של"לא תסיג גבול רעהו" (דברים יט, יד). ואין חזבין בלאו זה אלא בארץ ישראל, שנאמר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ" (שם).

יב קשה ענין שלמדות יתר מענין שלעריות, שזה בינו לבין המקום וזה בינו לבין חברו. וכל הפופר במצות מדות – כפופר ביציאת מצרים, שהיא תחלת הצווי; וכל המקבל עליו מצות מדות – הרי זה מודה ביציאת מצרים, שהיא גרמה לכל הצווין.

פרק שמיני

צידוק המשקלות והמידות

המצוה

א₁ לצדק המאזנים – שיהיו המאזניים מדויקים. לדקדק – לדייק.

א₂ לדקדק בחשבון – "ואל ינהג בהם בדרכים השערתיים שאין בהן אמת, כדרך שעושים רוב הפקידים" (סה"מ ל"ת רעא). משיחת – מדידה במשיחה, שהיא

א₁ מצות עשה לצדק המאזנים והמשקלות והמידות יפה יפה ולדקדק בחשבון בשעת עשייתן, שנאמר: "מאזני צדק אבני צדק איפת צדק והין צדק ויהיה לכם" (ויקרא יט, לו).

א₂ וכן במדת הקרקע – צריך לדקדק בחשבון משיחת